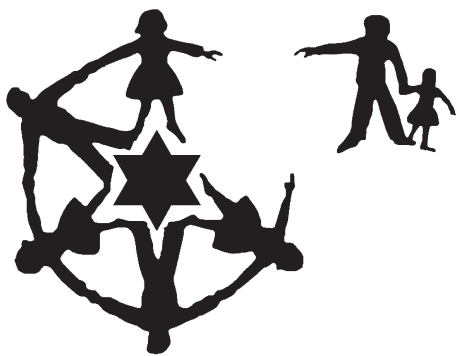

ÖSTERSJÖJUDISKT FORUM • BALTIC JEWISH FORUM

DEN ENDA SVENSKA BISTÅNDSORGANISATION SOM VERKAR
FÖR BEHÖVANDE JUDAR OCH JUDISKT LIV I BALTIKUM
NU HJÄLPER VI OCKSÅ JUDAR I UKRAINA OCH
PÅ FLYKT I ANGRÄNSANDE LÄNDER

Östersjödjudisk **BULLETIN**

NR 4 • 2025

Rigas judiska barn: fyra språk men ingen lekplats

På den judiska, privata förskolan Motek (sötnos), i Riga, får barnen lära sig fyra språk – lettiska, engelska, hebreiska och, utanför läroplanen, ryska. Men de saknar en riktig lekplats.

Foto: J. Gradowski

Använd vårt
bg 5036 - 6822
eller swisha till
1232138899

Betala med Swish

123-213 88 99

ÖJF

Jag vill framföra mitt varma tack till alla som uppmärksammade och gratulerade mig på min 90-årsdag.

Er värme och omtanke har rört mig djupt och gjort denna dag till ett oförglömligt minne.

Efter över 25 år i Östersjödjudiskt Forums styrelse har jag haft glädjen att lära känna många av er och dela viktiga stunder i vårt gemensamma arbete.

Att få uppleva denna uppskattning från så många vänner inom forumet betyder mycket för mig.

Hans Kraitsik

Foto: L. Kraitsik

Anna Nachman

EFTER EN UTDRAGEN VÅR kom sommaren och värmden en stund, för att sedan snabbt packa ihop – så som svenska sommarar oftast gör. Kanske är det för att den är så sparsam som vi uppskattar sommaren så mycket.

Sparsamma är även de som blir hjälpta genom ÖjF. Därför blir all hjälp så uppskattad, och små medel gör stor skillnad.

Ibland är det nedslående att det alltid finns människor i nöd. På sistone har ÖjF:s blickar vänts till Moldaviens judar. Många av dem är äldre och mycket fattiga men genom Hesed Yehuda som verkar på plats kan man ge bidrag som snabbt når de allra mest behövande. Läs Thomas Babs och Rut Milchners texter om Zoya och Arkady för en tydligare bild. Insamlingen till Moldavien är tänkt att bli fast så länge behoven finns.

På tal om givmildhet har Hans Kraitsiks 90-årsfirande bidragit till över 20 000 kr i till ÖjF. Så generöst! Mazal tov, Hans!

Nyligen hade också ÖjF-medlemmarna Martin Blecher och Michael Grünberger gemensam 40+40-årsfest (de är goda vänner och fyller år samma dag). Högst upp på deras önskelistan stod bidrag till ÖjF! Det är vi väldigt tacksamma för.

För många betyder sommaren fotboll. Årets PGT utspelade sig i Helsingfors och nästa sker i Tallinn, vilket är hemmaplan för pojklaget som ÖjF har stöttat i tio år. Läs mer i vår rapport.

Glämsta familjevecka blev väldigt lyckad i år. I nästkommande Bulletin kommer ett längre reportage, men i detta får ni njuta av John Gradowskis berättelser från Riga och Harriet Malers fina gästkrönika.

Med önskan om en fin höst.

/Anna Nachman

Gästkrönika av **HARRIET MALER**

De ofria staterna på 1970-talet, diktaturfasoner i dag och ÖjF:s outtröttliga arbete

Harriet Maler

ÖSTERSJÖJUDISKT FORUM skapades för drygt 50 år sedan med syfte att hjälpa judar som hade det svårt i de ofria staterna runt Östersjön, inte minst refuseniks i Sovjet. Då, på 1970-talet, rådde fortfarande kallt krig. Sovjetunionen var en hotfull makt, inte minst för judar.

Finland vågade inte stöta sig med den stora grannen. Även Sverige intog en försiktig hållning. Baltstaterna var vasallstater.

Mycket har hänt sen dess. I slutet av 80-talet kom Glasnost. Berlinmuren revs 1989. Baltstaterna blev fria. Estland lyckades att redan 1989 gå med i både NATO och EU. Sedan dess har Estland upplevt en fantastisk utveckling, inte minst ekonomiskt. Landet är nu ett av världens mest utvecklade IT-samhällen. Västståndet, som detta medfört, är dock inte jämnt fördelat, vilket jag återkommer till.

Lettland blev fritt från Sovjet 1990. Ganska snart kunde man gå med i EU, och 2014 även i Eurozonen. 2004 kunde Lettland välkomnas i NATO. Utvecklingen för befolkningen har liknat den i Estland.

Litauen, som kanske är mest intressant ur judisk synpunkt, blev fritt och självständigt 1990. Under århundrandena från 1600 har landet haft en brokig historia. Liksom Lettland lydde

Litauen en kort tid under Sverige, under vårt lands korta stormaktstid. Mer intressant för oss är att Litauen har haft en stor och blomstrande judisk befolkning under 1800- och tidiga 1900-talet. Vilnius var ett mycket betydande judiskt lärosäte. Samtidigt frodades tyvärr antisemitismen. Det ledde till att nazisterna fick stora framgångar i landet, och under naziokupationen utplånades största delen av landets judenhet. Efter kriget hamnade alla tre baltstater i Sovjetunionens intressesfär. Det enda landet runt Östersjön, som någorlunda kunde stå emot det sovjetiska hotet (förutom Sverige), var Finland. Dock med stora kompromisser gentemot den mäktige grannen.

Idag är situationen annorlunda. Efter murens fall, Glasnost och Sovjetunionens upplösning, har Ryssland under Putin visat samma förskräckande diktaturfasoner som det tidigare Sovjet.

Dock är alla andra länder runt Östersjön nu fria demokratier. Det gäller även Baltstaterna, som ÖjF främst riktar sig till i sin verksamhet. Indirekt gäller det även till Ukraina, genom att många flyktingar därifrån kommit till dessa stater.

Visserligen har Estland, Lettland och Litauen utvecklats starkt, inte minst ekonomiskt, sedan frigörelsen, men ändå har många bland våra trosfränder det svårt – pensionärer, ensamstående föräldrar, sjuka barn och vuxna. Om detta vittnar många av de fina och gripande reportagen i ÖjF:s Bulletinen.

Därför behövs vårt stöd till Östersjödjudiskt Forum nu och länge framöver.

Vädjan från Judiska församlingen i Moldavien

TEXT: THOMAS BAB OCH RUT MILCHNER

FOTO: HESED YEHUDA, MOLDAVIEN

Thomas Bab

Rut Milchner

Låt oss hjälpa Zoya och Arkady, två av Moldaviens många fattiga judar.

VÄRLDEN OCH VÄRLDSLÄGET förändras med jämna mellanrum och Östersjödjudiskt Forums (ÖjF) verksamhet likaså. ÖjF:s huvudsakliga verksamhetsområde är idag Estland och Lettland.

Efter Rysslands invasion av Ukraina, februari 2022, gjorde vi vad vi kunde för att också stötta judiska flyktingar i Ukraina och de som flydde till angränsande länder. Ett av de allra fattigaste länderna som tog emot judiska flyktingar var Moldavien vilket hårt belastade judiska församlingen i huvudstaden Chisinau. Landet har ca 15 000 judar varav ca 10 000 bor i huvudstaden.

1996 startades Hesed Yehuda sin hjälpverksamhet i Moldavien för att stötta de mest utsatta judarna och det var många som hade, och fortfarande har, mycket stora behov. Konsekvenserna av Ukraina-kriget spädde på behoven än mer.

Nu har vi fått en akut vädjan från församlingen i Chisinau. Hesed Yehuda behöver omgående 3 000 EUR för att hjälpa ett litet antal mycket sårbara sjuka och äldre handikappade som har akuta specifika behov idag som måste tillgodoses för att de ska få en drägligare tillvaro.

Det handlar om inköp av tre kylskåp, tre tvättmaskiner och tandvård för fem personer.

ÖjF har lovat att bidra till detta och för att uppfylla löftet vädjar vi nu till våra medlemmar och givare att hjälpa till. Tack.

Två av dem som behöver hjälp är Zoya och Arkady:

Zoya behöver ett kylskåp

Zoya Vasadse 78 år, har en funktionsnedsättning och bor ensam i Straseni, en liten stad belägen ca 20 km från huvudstaden Chisinau. Hon lever på en pension på 2210 MDL (cirka 123 USD) och har regelbundet hjälp eftersom hennes enda dotter bor utomlands och sällan besöker henne. Sedan barndomen har hon lidit av ett kroniskt psykiatriskt tillstånd och har arbetat större delen av sitt liv som städerska.

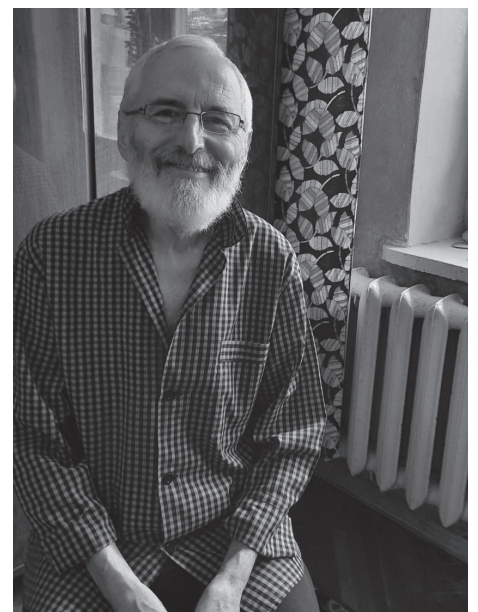
Hennes hus, som byggdes för över 70 år sedan, är i dåligt skick. De flesta av hennes hushållsapparater är mer än femtio år gamla och går inte att reparera. Hennes kylskåp har slutat fungera och det är ett allvarligt hot mot hennes hälsa. Zoya behöver specialkost på grund av mag-tarmproblem och måste kyla ner flera mediciner. Utan ett fungerande kylskåp blir maten snabbt dålig och hennes hälsa riskerar att försämrast.

Arkady behöver en tvättmaskin

Arkady Roitman, 70 år har en funktionsnedsättning och är son till Förintelseöverlevarna Menashe och Raya Roitman. Arkady har bott i Chisinau hela sitt liv och har arbetat som fotograf och fabriksmekaniker. Efter att ha fått diagnosen hepatit C vid 45 års ålder utvecklade han senare skrumplever. Han bor nu ensam, separerad från sin före detta fru och sina barn som bor utomlands.

Hans pension är 2 570 MDL (cirka 143 USD). Mycket av hans inkomst går till dyra mediciner och diagnostiska tester eftersom Moldaviens offentliga hälsovårdssystem har långa väntetider för gratistjänster.

Arkadys hushållsapparater är föråldrade. Hans 35 år gamla tvättmaskin fungerar inte längre. Han lider av kronisk vensjukdom och tromboflebit, vilket kräver täta bandagebyten och tvätt av linne. Trots upprepade reparationer går tvättmaskinen hela tiden sönder.

Zoya och Arkady, två av de ensamma och sjuka äldre som behöver hjälp NU.
Foto: Hesed Yehuda, Moldavien.

Den ortodoxa synagogan – Herre i sitt eget hus

TEXT OCH FOTO: JOHN GRADOWSKI

John Gradowski

Han arbetar tio timmar om dagen, 365 dagar om året. Han är rabbin och administratör. Eliyoha Krumer, 43 år, gift och har tre barn, är en egen produkt, sprungen ur Lettland. Den imponanta Petitav synagogan, i Rigas gamla stad, är hans arbetsplats.

VI KLÄTTRAR UPP för den nästan evighetslånga trappan bort från den kylslagna synagogan till hans något varmare kontor där han huserar bland många hundratals verk som är bärande inom judendomen.

Vid mitt besök för cirka nio år sedan delades synagogan broderligt (?) mellan de ortodoxa och Chabad. Sedan 2017 har de senare ett eget bönehus.

På kabbalat shabbat (fredag kväll) blir det inte alltid en minjan, tio män, men på shabbat (lördag) kommer cirka 30 – 50 personer till Guds hus.

– En hel del av våra praktiserande judar har lämnat för Israel och USA. Men trots det samlar vi tre minjaner i landet, två här i Riga, varav en hos Chabad, och en i Jurmala, berättar Eliyoha.

På frågan om hur framtiden ser ut slår han ut med händerna ”framtid? Skojar du med mig?”

– Jag har två veckors framförhållning och med tanke på hur snabbt läget i världen förändras kan jag inte säga något om framtiden.

Icke desto mindre har han undervisning, cheder, på söndagarna för barn. Idag är det tre barn, inom kort blir de 20. Bar- och batmitsva undervisningen lockar just nu fem barn, snart blir de dubbelt så

många. Han undervisar vuxna i gemara, en del av Talmud, och utför konverteringar.

– De kommer faktiskt i en strid ström. När jag berättar att de måste komma till shacharit, morgongudstjänsten, klockan 08.00 droppar de av, säger Eliyoha med ett brett leende.

Hittills har han konverterat en person, ytterligare en plus en hel familj står i begrepp att genomföra den komplicerade processen.

– Vi kommer att växa! Samarbetet med andra judiska institutioner, exempelvis Judiska församlingen, är utmärkt. Vi når ut.

Eliyoha Krumer har inte gått den raka vägen till att bli rabbin. Första gången han besökte synagogan tillsammans med sin pappa var han tre år. Nästa gång var han tio år äldre. Därefter studerade han psykologi, 4,5 månad tillbringade han på Stockholms universitet.

Sin mastersexamen avlägger han i Riga. Samtidigt studerade han de religiösa skrifterna, en lärare från Israel blev hans vägvisare. 2018 fick han sin smiche, godkänd rabbin, och samma år behövde Rigas ortodoxa synagoga en rabbin – det blev Eliyoha.

Trots att synagogan bevakas dygnet runt och förstärks med intern säkerhet på lördagarna upplever han inget hot från omvärlden.

– Vi har mycket goda relationer med politiker på både nationell- och lokal nivå, liksom med polisen.

Så till den ständiga frågan. Hur går det ihop ekonomiskt? Donationer, uthyrning av egendom och inte minst restitution (återlämnande) från lettiska staten håller igång synagogan.

– Större delen av pengarna kommer från restitutionen. De räcker i sju år till. Sedan? Att göra prognoser är dumt med tanke på världsläget.

Eliyoha Krumer arbetar tio timmar om dagen, 365 dagar om året. Han är rabbin och administratör.

Foto: John Gradowski

Motek – en pärla till förskola som saknar lekplats

TEXT OCH FOTO: JOHN GRADOWSKI

Hur gulligt kan det bli? Fem barn i fyraårsåldern sitter runt ett litet bord och högläser tillsammans en saga på engelska med en förskollärare. På den judiska, privata förskolan Motek (sötnos), i Riga, får barnen lära sig fyra språk – lettiska, engelska, hebreiska och, utanför läroplanen, ryska. Men de saknar en riktig lekplats.

EFTER SÅNGEN VÄNTAR en lektion med alfabetet. I ett angränsande rum har 5–7-åringarna musik. De sjunger om tu bishvat, trädens nyår, på felfri hebreiska. På bottenvåningen leker de riktigt små barnen. En pojke gråter hjärtskärande, det är hans första dag på förskolan.

Läroplanen följer den lettiska och kompletteras med en judisk dito. Alla traditioner lärs ut, högtider firas, kabbalat shabbat hålls varje fredag med druvjuice och challa.

Alla Shatsmans har äntligen hittat rätt förskola för sin femåriga dotter. Två tidigare försök på statliga förskolor föll inte väl ut.

– Här får hon en judisk uppfostran i en judisk atmosfär. Hon känner sig trygg med miljön, kamraterna och lärarna. Och, poängterar hon, grupperna är små till skillnad från överallt annars. En annan fördel är att Motek, olikt statliga förskolor, håller öppet hela sommaren.

Precis som på de flesta judiska insti-

tutioner finns det kameraövervakning, överfallslarm och, i det här fallet, skott-säkra fönster. Trots att alla bedyrar att det inte finns någon antisemitism att tala om, men... man vet aldrig.

Motek bildades 2014 men låg då på en annan plats i Riga. 2020 renoverades förskolan där den ligger nu lite utanför stadens centrum. För närvarande finns 32 barn inskrivna men det finns plats för nästan dubbelt så många. Avgiften är cirka 1 650 kronor i månaden, tre mål varm, lagad mat – kosher style - kostar 65 kronor om dagen. Kostnaden är inte den avskräckande faktorn som gör att förskolan inte kan fylla sina platser. Den stora boven är lekplatsen, eller snarare avsaknaden av en riktig lekplats.

– Vi saknar en sandlåda. Det finns plats för en, men att anlägga den och fylla den med sand klarar vi inte av ekonomiskt. Vi behöver också en rutschkana och små hus där barnen kan leka, säger Anna Strazdina, förskolans rektor.

Den lekplats som finns ser bedrövlig ut. Att piffa upp den kostar om man gör det så enkelt som möjligt, men inte så pedagogiskt riktigt, cirka 40 000 kronor. En riktig pedagogisk lekplats kostar cirka 255 000 kronor.

– Jag kommer att arbeta oförtrutet för att lekplatsen ska bli verklighet. Gärna med hjälp från den judiska världen, säger Anna Strazdina.

Motek bildades 2014 men låg då på en annan plats i Riga. 2020 renoverades förskolan där den ligger nu lite utanför stadens centrum.

Foto: John Gradowski

Östersjöjudisk **BULLETIN**

Ansvarig utgivare

Anna Nachman
Östersjöjudiskt Forum
Baltic Jewish Forum
Sweden

Redaktion

Anna Nachman
Thomas Bab
Dina Markovich
John Gradowski
Rut Milchner
Ludvig Köhler

Adress

Östersjöjudiskt Forum
Box 5053
102 42 Stockholm

Telefon

08-664 53 38

Facebook:

www.facebook.com/balticjewishforum/

E-post & Hemsida

b.j.f@telia.com
<http://www.ostersjojuidisktforum.se>

Medlemsavgift 2025

250 kr/år, 80 kr/år för dig under 26.

Bankgiro 5036-6822

SWISH 1232138899

Den ideella föreningen Östersjöjudiskt Forum fokuserar på socialt, medicinskt, materiellt och kulturellt bistånd till behövande judar och judiskt liv i Baltikum, ofta i samarbete med svenska och internationella hjälporganisationer. Öjf hjälper också judar i Ukraina och på flykt i angränsande länder. Kulturutbyte och andra former av samverkan är en viktig del av verksamheten. Parallellt med detta bekämpas alla former av antisemitism.

ISSN 1403-5685

Citera oss gärna – men ange källan!

Omslag: På den judiska, privata förskolan Motek (sötnos), i Riga, får barnen lära sig fyra språk – lettiska, engelska, hebreiska och, utanför läroplanen, ryska. Men de saknar en riktig lekplats.

Foto: J. Gradowski

CHANNA OCH HANS KRAITSIK	HJÄLPSSAMHETSFÖRBUNDET RODEF CHESED		FAMILJEN NACHMAN	DAFKEDAMERNA
THOMAS BAB KONSULT	BETALD ANNONSPLATS		ALICE OCH FELIX BRAKL	FAMILJEN IRENE OCH THOMAS MORNE
DINELLJOHANSSON	LLM CONSULTING GMBH	TTI SUCCESS INSIGHTS	LUNCHGRABBARNA	
STIFTELSEN CLAS GROSCHINSKYS MINNESFOND	GUNILLA OCH WERNER GUTERS STIFTELSE	BJÖRKSTÉN KARIN & BENGT	RUT MILCHNER	MARLOW
MIJESI			LISA OCH FIMA SZUGALSKI	COMBINA GROUP AB
	MAXICA	SIMONE NADBORNIK	ELISE OCH JAN-ERIK BLECHER	HARRIET MALER

Vi har plats för fler stödjare. Från 500 kr/nr. Kontakta vårt kansli.

Besök vår hemsida www.ostersjojudisktforum.se och följ oss på Facebook: www.facebook.com/balticjewishforum/.

Tänk på våra äldre behovande i Moldavien.

Vi fortsätter också att stödja ensamstående föräldrar till barn med särskilda behov i Estland.

I Lettland fortsätter antidemensprojektet, som har givit fina resultat.

Bidra gärna med några kronor.

Och glöm inte att betala medlemsavgiften.

ÖjF är en liten och strävsam organisation, ju fler medlemmar vi blir desto mer skillnad kan vi göra.

/Anna Nachman, ordförande ÖjF

INBETALNING/GIRERING AVI

Jag vill bidra med/betala för

☐ Gåva till behövande judiska äldre i Moldavien	Kr:	☐ Medlemsavgift 2025 á 250 kr	Kr:
☐ Projektet "Bättre livskvalitet för judiska singelföräldrar med barn med särskilda behov i Estland"	Kr:	☐ Medlemsavgift ungdom under 26 á 80 kr	Kr:
☐ Projektet "När minnet sviker" i Lettland	Kr:	☐ Helårsannons i Bulletinen, 6 nummer 2 000 kr	Kr:
		☐ Annan gåva	Kr:

Du kan även ge ditt stöd genom att Swisha till **1232138899**

För att spara porto sänds kvitto endast på begäran.

Betalningsavsändare (namn och postadress)

Namn

Adress

Postadress

E-postadress

	Betalningsmottagare
--	---------------------

Östersjöjudiskt FORUM

Inbetalningsavgift
(ifvlls av banken)

Frán bankgironr (vid girering)

Belopp kronor

Töre

Till bankgironr (ifylls alltid)

5 0 3 6 - 6 8 2 2